

leep, dat alleen  
jn. En Kuyper  
kelen op deze  
placht te doen,  
vertelde hoe  
at in de kring  
om dan over  
g: „Zoo eeren  
Gods, en het  
ontspanning,  
a n G o d s

dat het toneel  
ods door ons  
aartepunt ligt  
gwaar van het  
ende van:

gen, zoo geheel  
et publiek van  
titelt voor zich  
ruk blijft: „die  
maar speelt er  
maar doet alsof  
matische kunst  
de acteur eerst  
voorstelt, dat  
eth in levenden

er persoon; na-  
wordt gedaan  
tatocht in zich  
van een liefde,  
n in een haat,  
matige onwaar-  
lijk voor eens  
risten ongeoor-

en enkele voor-  
Maar zie, zulk  
tenaar worden,  
net dat inleven

de valse dub-  
de vermaning  
ot alle ziel uit-  
nemen en tot  
i, zoek van uw  
mogelijk af te  
o in om altoos  
zigt”.

veeken van het  
r en volstrekt  
e ons bijna on-  
van onware  
leugenachtige  
vernelde wat  
gesproken”.

oneel voor ons

hier en daar  
it wordt, gaat  
n uit en con-  
wat voorheen  
ats vond, dat  
nderen in den  
a weg vrij ge-  
ten, de hoogst  
kunst”.

eel veranderd.  
de keper be-  
eer te bezien.

R. v. R.

## Brieven

West-Europa  
olken gelukkig  
happelijk wel-  
heid; de min-  
arna het per-  
elijke wijsheid  
mt een derde  
t.  
ede. Men con-  
nieuwe grote  
nationale zelf-  
de kleinen zal  
van een sterk  
at dreigt van  
nisme, terwijl  
de vijand laat  
oleon, wapent  
en atoombom,  
zijden van het  
men de kern  
it consequente

n. christelijke  
voor wie de  
j is deze, dat  
van het leven,  
rucht moet

wezen. De boom wordt thans gezien met de kroon in de grond en de wortels in de lucht.

Men denke maar eens aan het geval, dat er in een gezin van de avond tot de morgen door ouders en kinderen al maar geroepen werd om de vrede, terwijl aller gedrag er tegen inging, hoe spoedig zou de huiskamer een slagveld zijn.

Een onderwijzer die al maar: orde, rust, roept, heeft in een minimum van tijd een klas van louter anarchie.

Deze geweldige fout, dat boom en vrucht worden verward, dat men het geluk en de vrede en de voor- spoed stelt als doel, terwijl dit alles niet anders dan als vrucht van gehoorzaamheid aan het Woord Gods kan worden afgebeden en ingewacht, is waarlijk niet nieuw. Zij is zo oud als heel de menselijke historie na de val.

Op twee feiten wil ik wijzen.

Voorreest dit, dat de belofte van de vrede altijd het kenmerk is geweest van het wereldrijk, van Babels torenbouw tot het communistisch wereldrijk van thans. Ook dat roept toch gedurig van vrede.

Het zal de vrede brengen en bekoort menigeen daardoor.

Het rijk van keizer Augustus, het machtige Romeinse rijk, was een vredesrijk. Zo diende het zich aan en daartoe deed het niets anders dan alle volken aan zich te onderwerpen. Pax Romana. Wereldvrede.

Maar een vrede, die moest rusten op voortdurend geweld en bedrog.

Het christelijk wereldrijk onder de heerschappij van de paus van Rome was ook een vredesrijk. Het ging om de wereldvrede onder de heerschappij van een steeds dieper zinkende kerk.

Moet ik vertellen, hoeveel bloed en tranen dit werelds ideaal heeft gekost? En hoe de kerk van Christus voortdurend werd vervolgd? Ten slotte ging het tegen haar, tegen haar Heer en Koning.

Het verbaast mij, dat er zijn, die zich calvinisten noemen, en die thans geneigd zijn om met de roomse politici in te stemmen in de lof voor die wereldstaat en die wereldvrede.

Maar even verwonderlijk is het, dat men van die kant ook durfde te roemen over de plannen van de minister van Hendrik IV, Sully, tot het brengen van een Franse vrede over Europa.

Men moest er buiten Frankrijk in die dagen niet veel van hebben en niet ten onrechte.

Zetten de Bourbons feitelijk de politiek niet voort, die met Richelieu reeds was ingezet en met Mazarin werd vervolgd?

Gelukkig voor Europa was er toen een andere vredesmacht, n.l. van de opvolgers van Karel V, de Oostenrijkse vrede. Ook twee machten tegenover elkander, die beide de vrede wilden door de wereldmacht.

Maar toen was er, wat thans ontbreekt, nog een kracht, vrucht der Reformatie, die strijden kon voor de vrijheid en zelfstandigheid der kleinere volken.

Was het Lodewijk de veertiende niet te doen om de vrede door Franse overmacht?

En was het niet onze Willem III, die heel zijn leven wijdde aan de verhandeling van dit ontzettend ideaal?

Dan komt, als de vruchten der Reformatie zijn verworpen, de vrede van de jacobijn, door Napoleon met groter kracht nog nagestreefd. Hij wilde zeer beslist de wereldvrede, gebouwd op zijn wereldmacht. En nog op St. Helena borduurde hij voort aan die droom en vertelde hij van zijn grootse plannen.

Heeft hij niet toen gesmeed zijn leger van West-Europa; werd hem niet gegeven het leven van honderdduizenden jonge mensen, die hij zonder blikken of blozen opofferde aan zijn vredesideaal?

Het heeft mij zeer getroffen, dat de Franse minister Schuman, ter aanbeveling van zijn plannen, vrijmoedig naar Napoleons streven verwees. Een streven dat de vernieuwing waard zou zijn.

En — waar was toen ten onzent de herinnering aan het lijden, dat daardoor ook ons volk trof, zo onmetelijk hard?

Ik dacht, dat het de moeite waard was, om in onze dagen toch aan al het historisch gebeuren, dat ik opsomde, te denken.

Dat men zelfs in antirevolutionaire kring dit alles echter zou oproepen, om ons het huidige ideaal van de wereldstaat aangenaam te maken, het gaat boven mijn bevattings. Ik luister er naar met steeds groeiende verbazing.

Wie de historie van het volkenrecht nagaat, en dit is het tweede felt, en denkt aan de vele systemen, die door allerlei wijsgeren zijn ontworpen, om de vrede te waarborgen voor altijd, die weet, dat het dan ook steeds ging om de wereldvrede. En dat men onder vrede dan niet veel anders verstond dan de afwezigheid van de oorlog.

Daartoe werden dan allerlei mooi schijnende regelen ontworpen, die echter, als er weer oorlog kwam, gemeenlijk algeheel werden vergeten, zodat men wel heeft gezegd, dat volkenrecht, hetwelk de oorlog zal voorkomen, alleen waarde heeft in dagen van vrede; dagen, die gemeenlijk slechts een kort intermezzo waren tussen twee krijgen.

Het is onjuist zo over het volkenrecht te oordelen, maar dit is wel zeker, dat het meer effectief had kunnen zijn, als men zich niet telkens weer verloren had in een idealisme, bijna even leeg en hol, als thans de geesten bezig houdt.

De vrede van de wereldstaat, de droom van de mens,

die de werkelijkheid der menselijke historie niet kent, is, dit bewijst heel de geschiedenis, het gevaarlijkste wat de mensheid kan treffen. Misschien is het daarom dat er thans zijn, die zeggen, dat de historie niets leert. En die dus menen, dat de mensheid altijd weer met het jaar één kan beginnen; het kenmerk van alle revolutie, zoals Groen van Prinsterer het zei.

Ik meende, dat het zelfs Goethe was, die een wereldstaat, en een wereldvrede, zoals hij die ook eens verwachtte van de Franse revolutie, toch zag als de dood voor de vrijheid en toen zag hij zeer zeker goed. En heeft een wijsgeer als Jaspers er niet voor?

Wie onzer durft te loochenen, dat de vrijheden, die West-Europa heeft gekend en nu al minder op prijs blijkt te stellen, een vrucht waren van de Reformatie?

Durfte een belijder van de Christus loochenen, dat de geschiedenis der mensheid geen geschiedenis kan zijn van vrede aldoor, maar van strijd? Heeft de Christus het zelf ons niet gezegd, dat Hij niet gekomen is om vrede te brengen op de aarde, maar het zwaard?

Loochent men de door Hem gestelde antithese, de strijd tussen de wereld en de kerk des Heren?

Laat men het in christelijke kring in zijn droeve oppervlakkigheid doen, men zal ondervinden, dat het niet de mens is die regeert en dat het niet des mensens woord is, dat zal bestaan.

De reformatoren der zestiende eeuw wilden zeer gaarne, zoals wij allen, een toestand, die door de

## Psalm 13

Vertaling N.B.G.

Hoe lang, o HERE, nog dit leed?  
Hoe lang, nu Gij me aldoor vergeet,  
blijft mij uw aangezicht verborgen?  
Hoe lang nog leeft mijn ziel in zorgen,  
mijn hart in kommer, dag aan dag?

Hoe lang nog onder 's vijands spot?  
Aanschouw het toch, o HEER, mijn God.  
en antwoord mij! Verlicht mijn ogen,  
opdat hij niet mij overmoge  
en ik ten dode inslapen zou!

Maar ik, hoe hij zich nog verblijdt,  
bouw op uw goedertierenheid.  
Mijn hart zal van uw redding juichen,  
mijn zang wil van de HEER getuigen,  
omdat Hij mij heeft welgedaan.

A. v. B.

Schrift genoemd wordt van „een stil en gerust leven“, maar dit allereerst voor de kerk van Christus, en als het daar is, dan kan het zijn overal.

Zij stelden echter niet de vrede voorop, maar riepen op tot de strijd voor de kerk des Heren tegen de machtige vijanden, die geen rust kenden voor zij haar hadden vermoord.

Ook zij pleitten voor samenwerking, maar van zelfstandige staten, want het was hun mee te doen de nationale zelfstandigheid te verdedigen tegen de mensen van het wereldrijk, het wereldrijk van valse kerk en goddeloze staat.

Het ging hun om het recht; vrede, zeker, maar door recht, en dat recht was allereerst het recht der kerk, de enige voorwaarde voor waarlijke geestelijke vrijheid allerwege. Het is weer verbazingwekkend, dat zelfs dit door de z.g.n. calvinisten van deze dag wordt weersproken, die liever heulen met de humanist of socialist, dan samengaan met diegenen, die weer oproepen tot de gehoorzaamheid aan Schrift en belijdenis.

En was het niet die strijd der Reformatie, die voor Europa werkelijk vrijheid bracht, en handhaving van het waarlijke volkenrecht? En zo ook dagen van een vrede, die geen slavernij betekende, en geen opstapeling van onrecht.

Wij willen daarover nog wat verder spreken. Tot een volgende brief, zo de Here het wil.

Met hartelijke groeten en heilbede, uw toegenegen

MARNIX.

## PERSCHOUW

DE PERS BIJ HET OVERLIJDEN  
VAN PROF. SCHILDER.

In de Kamper Kerkbode lezen we het woord, dat ds Visé in de kerkeraad te Kampen gesproken heeft, dat we u gaarne doorgeven:

U zult het verstaan, dat ik meen op deze eerste vergadering van den Algemeenen Kerkeraad na den drie en twintigsten Maart het werk niet te mogen beginnen zonder een oogenblik te hebben stilgestaan bij het overlijden van onzen broeder Klaas Schilder, wiens leven de HEERE in den vroegen morgen van dien rustdag, voor wat zijn loop hier op aarde betreft, heeft stilgezet.

In de samenkomst der gemeente op Zondagmorgen j.l. heb ik gezegd, waarom een „herdenking“ van dezen broeder in de bediening des Woords mij niet ver-

antwoord scheen. In de eerste plaats omdat de gemeente behalve hem nog een doode, een zuster, had te betreuren. In de tweede plaats omdat aandacht vragen voor onze dooden zoo licht het gevaar met zich bracht de aandacht af te leiden van Christus in Zijn lijden. Schilder zelf zou het ook niet gewild hebben. Hij heeft tot in intride- en afscheidspredikaties toe, zelfs wanneer hij het huwelijk van zijn kinderen bevestigde, nooit aandacht gevraagd voor zichzelf of van den dienst des Woords een familie-aangelegenheid gemaakt. En wat hij in zijn leven niet deed, dat doen wij niet na zijn sterven.

Thans is het anders.

Het zou misplaatst zijn thans na te laten wat we Zondagmorgen meenden niet te moeten doen.

Niet omdat broeder K. Schilder zulk een bijzondere plaats bekleedde in het leven der gemeente. Integendeel, hij heeft onder ons gewandeld als wat de Kerkenorde in artikel 80 noemt „een gemeen lidmaat der kerk“. En ik voeg er in één adem aan toe, hij heeft onder ons nooit iets begaan van „alle de zonden en grove feiten, die“, naar datzelfde artikel 80, „den bedrijver voor de wereld eerloos maken en in een gemeen lidmaat der kerk der afschijding waardig gerekend zouden worden“.

Het enige, dat we na zijn verscheiden kunnen getuigen, is, dat broeder Klaas Schilder niet alleen op den rustdag de samenkomsten der gemeente bezocht, maar dat hij zich ook in de godsdienstoefeningen op andere dagen getrouw vinden liet. En dan was niet de hoogleeraar Schilder ter kerk, maar het gemeen lidmaat der kerk. Hij liet zich daar onderwijzen, vermanen, vertroosten. Was, gelijk nog voor kort geschiedde, Mevrouw Schilder niet ter kerk geweest, dan troostte hij haar, hij, de schriftgeleerde in het koninkrijk der hemelen onderwezen, niet uit den eigen voorraad niet oude en nieuwe dingen, maar hij vertelde de preek. De ouderlingen der gemeente ontving hij als zulken, die van den Heere Christus waren aangewezen om ook te waken over hem. Op de vergaderingen van den kerkeraad met de manslidmaten der gemeente, beledigd tot de verkiezing van ambtsdragers, waar vele anderen verstek laten gaan, was hij steeds aanwezig en hoezeer zijn tijd met vele besognes bezet was, bleef hij totdat de telling gedaan, de uitslag bekend gemaakt en het dankgebed uitgesproken was. In dat alles wandelde hij niet slechts als een gemeen, maar ook als een getrouw lidmaat der kerk. Hij wandelde ootmoedig met zijn God.

Dat was veel.

Maar dat was ook alles.

Ik herinner me niet, althans zoolang ik op Uw vergaderingen ben, dat er ooit eenig stuk van zijn hand op Uw tafel geweest is. Adviezen zijn aan hem nooit gevraagd. Nog minder heeft hij adviezen ongevraagd op Uw agenda gebracht.

Toch staan we een oogenblik stil.

Niet vanwege de bijzondere plaats, die hij, de oudste hoogleeraar der school, sedert Greijdanus' verscheiden, nog meer dan tevoren, innam in ons breedere kerkelijke leven. Maar wel om den geheel bijzonderen band dien God de Heere in bange dagen legde tusschen den Kampener kerkeraad en dit gemeen lidmaat der kerk, toen hij als hoogleeraar der Hoogeschool en emeritus-dienaar des Woords van de Gereformeerde Kerk van Rotterdam-Delfshaven eerst geschorst en daarna afgezet werd en in dien nood rechtsbescherming zocht bij U.

Hij werd geschorst.

Beticht van zonden, om welke de leden der kerk, die daarin leven, in het Avondmaalsformulier vermaand worden zich van de tafel des Heeren te onthouden en waarvan artikel 80 van de Kerkenordening zegt, dat ze in een gemeen lidmaat der kerk der afschijding waardig zijn. Door aan al de Gereformeerde Kerken te verzoeken openlijk voor de bekeering van dezen aldus gevonniste te bidden had de generale synode hem bovendien in feite met voorbijgang van alle voorgaande vermaningen en tuchtmaatregelen reeds op één lijn gesteld met die lidmaten der kerk, die onder de tweede trap der censuur gesteld zijn.

Toen wendde het lidmaat K. Schilder zich tot U.

En de vraag lag in Uw midden of met een, die, van zulke zonden beschuldigd, uit twee ambten was geschorst, nog op christelijke wijze den dood des Heeren te verkondigen viel. En het is, broeders, de eere van dezen kerkeraad geweest die vraag ook te beantwoorden. De generale synode was van oordeel dat de tafelgemeenschap met den geschorsten hoogleeraar en emeritus-dienaar des Woords, ondanks gedaan vonnis en ondanks gevraagde voorbede, ongebroken was. Maar hij hebt aan dat spel met de sleutelen des hemelrijks niet meegedaan. Gij hebt gezegd: of deze broeder is terecht beschuldigd, geoordeeld en gevonnist, maar dan is bij zulke gronden voor zijn schorsing de Avondmaalsgemeenschap tot op den dag van zijn bekeering verboden; of deze broeder heeft niets bedreven, waarom hem de toegang tot de tafel des Heeren zou moeten worden ontzegd, maar dan zijn ook de gronden voor zijn schorsing niet waarheid, maar leugen.

Ge hebt — terecht — het laatste geoordeeld.

Dat was Uw eere.

Omdat het was genade-van-God.

In bange dagen, waarin deze om zijn trouw aan de Schrift, de Confessie en de Kerkenordening geschorste broeder „eenzaam en verschoven“ was en „duizend zorgen, duizend noden“ zijn „angstvallig hart kwelden“, mocht hij tegenover een kerkeraadsmacht neurende synode, bij zijn eigen kerkeraad vinden wat hij zelf vaak zal gelezen hebben op den gevel van de Van-Gelderstichting in Uw stad, toen hij als gymnasiast daar dagelijks voorbijging: Refugium et Solatium — Toevlucht en Troost.

Ge hebt daarvoor — ik denk aan den dienaar des Woords, ouderlingen en de diakenen, die toen in het ambt stonden, van wie sommigen reeds zijn ontslapen — zelf het harde oordeel van scheurmakend, het vonnis van schorsing en afzetting verdragen. En dat terwijl Kampens kerk zich, als eertijds die van Amsterdam, betoonde „d' mater salem“ — de moeder des vredes.